

Irena Soppa

DZIAŁALNOŚĆ ZIELONOGÓRSKIEGO ODDZIAŁU POLSKIEGO TOWARZYSTWA LUDOZNAWCZEGO

Zielonogórski Oddział Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego jest jednym z osiemnastu oddziałów zarejestrowanych w Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu. PTL należy do najstarszych towarzystw naukowych w Polsce. Jego zarząd z prezesem Antonim Kaliną i wiceprezesem Władysławem Federowiczem ukonstytuował się 9 lutego 1895 roku we Lwowie na pierwszym walnym zgromadzeniu osób interesujących się ludoznawstwem. Głównym celem Towarzystwa stało się „ umiejętne badanie ludu polskiego i sąsiednich oraz rozpowszechnianie zebranych o nich wiadomości” (Jacher-Tyszkowa 1998, 65). Do rozpowszechniania i popularyzacji badań naukowych zostało powołane czasopismo „Lud”, którego tytuł zaczerpnięto z dzieł Oskara Kolberga. Ważnym celem stało się zbieranie przedmiotów o charakterze zabytkowym, co miało doprowadzić do zorganizowania muzeum etnograficznego.

Wytyczone ponad sto lat temu cele i metody pracy Towarzystwa są aktualne do dziś, a określa je statut: „celem towarzystwa jest szerzenie i rozpowszechnianie wiedzy o rozwoju kultury ludowej, prowadzenie badań etnograficznych i pokrewnych nad ludem polskim i innymi; rozpowszechnianie i popularyzowanie wyników tych badań” (*Statut... 1970, 3*).

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze jest interdyscyplinarne. Osoby, które do niego należą, są zainteresowane szerzeniem kultury ludowej w swoim środowisku i kraju.

Zielonogórski Oddział powstał w 1969 roku z rekomendacji Oddziału Wrocławskiego i Poznańskiego. Pierwszym prezesem Oddziału Zielonogórskiego był dr Wiesław Sauter. Liczący trzynastu członków oddział PTL już rok po powstaniu podjął się przygotowania 45 Walnego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Międzyzrzeczu (17–20 września 1970 r.). Nadzór merytoryczny nad sesją objął prof. Józef Burszta. W ten sposób środowisko naukowe uczciło dwudziestą piątą rocznicę przyłączenia Ziemi Zachodnich i Północnych do Macierzy. Wygłoszone referaty i komunikaty o tematyce etnograficznej, lingwistycznej i socjologicznej obrazowały kulturę Ziemi Zachodnich i Północnych wieloaspektowo i interdyscyplinarnie.

Uczestnicy Zjazdu (ok. 160 osób) z całej Polski uczestniczyli w wycieczce dydaktycznej po Ziemi Lubuskiej. Zapoznano się z osiemnastowiecznymi kościołami drewnianymi w Bukowcu, Łagowcu i Dąbrówce Wielkopolskiej oraz z zespołem pocysterskim w Paradyżu. Uczestniczono w pokazach tradycyjnego tokarstwa w Ołoboku i targach wikliniarstwa w Międzyrzeczu. Występy zespołu regionalnego z Dąbrówki Wielkopolskiej i Lubuskiego Zespołu Pieśni i Tańca zaprezentowały folklor słowno-muzyczny Ziemi Lubuskiej.

Członkami Zielonogórskiego Oddziału Towarzystwa są etnografowie, historycy, twórcy ludowi, architekci, pedagodzy i księża. Prowadzą oni działalność statutową; mają dużą swobodę badawczą. Realizują wybrane przez siebie zagadnienia, badają stroje ludowe i folklor muzyczny w regionie. Wspomagają też zespoły folklorystyczne, udzielając konsultacji w zakresie stroju i repertuaru muzycznego. W województwie lubuskim obserwuje się rozwój artystyczny amatorskich zespołów pielęgnujących w swym repertuarze obrzędy i zwyczaje ludowe (np. „Watra” z Brzeźnicy, „Wichowianki” z Wichowa czy „Słowianki” z Jankowej Żagańskiej). Opieka nad dziecięcymi i młodzieżowymi grupami upowszechniającymi tradycje ludowe w każdej formie jest jednym z zadań naszego oddziału (np. zespół kołędniczy z Ochli „Herody”, grupa wielorodzinną z Zielonej Góry „Korzenie”).

Dziedzictwo kulturowe na Ziemi Lubuskiej jest bogate i różnorodne z racji pochodzenia mieszkańców. Kształtują je autochtoni, przesiedleńcy, reemigranci i lubuszanie – pokolenie wyrosłe po 1945 roku.

Organizowanemu w 1996 roku 72 Walnemu Zjazdowi Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Zielonej Górze towarzyszyła sesja naukowa pt. „Utracone i odbudowane małe ojczyzny”. Przygotował ją prof. Zbigniew Jasiewicz, przewodniczący Komitetu Nauk Etnologicznych. Temat konferencji został wybrany świadomie, bowiem na Ziemiach Zachodnich w nowych warunkach społeczno-politycznych, pięćdziesiąt lat po wojnie, można się głęboko i wszechstronnie zastanowić nad przeszłością i teraźniejszością. Szczególnie tutaj znajdują się warunki sprzyjające do poznania i zrozumienia swojej „małej ojczyzny”, utraconej i odbudowanej dzięki kulturze ludowej.

Konferencja miała charakter międzynarodowy. Polacy, Niemcy, Austriacy, Żydzi i Czesi prezentowali swoje „małe ojczyzny”. Referenci przedstawiali je w różny sposób, jako ojczyste miejsce, kraj rodzinny czy dom dzieciństwa. Dopełnieniem sesji była wycieczka po Ziemi Lubuskiej (byłym województwie zielonogórskim). Szlak wiódł przez Klepsk, Chlastawę, Dąbrówkę Wielkopolską, Nietoperek do Zielonej Góry. Uczestnicy podziwiali zabytkowe drewniane kościoły – z XIV wieku w Klepsku i z XVI wieku w Chlastawie. Po drodze zatrzymali się w Dąbrówce Wielkopolskiej, wsi spod Znaku Rodła, i obejrzeni pamiątki zgromadzone w Izbie Pamięci. Dla niektórych

uczestników zjazdu była to podróż retrospektywna do miejsca, które odwiedzili dwadzieścia pięć lat temu. Spotkanie z mieszkańcami wsi wywarło duże wrażenie na wszystkich wycieczkowiczach, szczególnie jednak wzruszające było dla tych, którzy pamiętali podróż z 1970 roku. W Nietoperku obejrzeli międzyrzecki rejon umocniony i kolonie nietoperzy. W siedzibie Muzeum Etnograficznego w Ochli podejmowani byli tradycyjnymi wypiekami, przygotowanymi przez gospodynie z Brzeźnicy i Wichowa – reemigrantki z Bukowiny rumuńskiej. Degustacjom towarzyszyły tradycyjne tańce bukowińskie prezentowane przez Zespół Górali Czadeckich „Watra”. Wieczorem podziwiano zespoły folklorystyczne na koncercie galowym XVII Międzynarodowego Festiwalu Folkloru w Zielonej Górze.

Upowszechnianie kultury ludowej poprzez promocję twórców to kolejne zadanie programowe naszego oddziału. Realizujemy je poprzez członków rzeźbiarzy, którzy biorą czynny udział w plenerach rzeźbiarskich organizowanych wspólnie z Muzeum Etnograficznym w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli od 1997 roku. Zainteresowanym turystom przebywającym w skansenie w Ochli twórcy umożliwiają rzeźbienie, zapoznanie z narzędziami i technikami rzeźbiarskimi. Prace poplenerowe znajdują się na terenie muzeum i można je oglądać przez cały rok.

Ludwik Oleksy, rodem z Paszyna, senior rzeźbiarzy, zielonogórczanin z wyboru, w ubiegłym roku obchodził czterdziestolecie pracy rzeźbiarskiej. Z tej okazji na jubileuszowej wystawie można było oglądać wyrzeźbione przez artystę ptaki. W Zielonogórskim Oddziale PTL pełnił funkcję skarbnika.

Kultura ludowa jest częścią dziedzictwa narodowego; „niegdyś stabilna, obecnie ulega szybkiej transformacji” (*Piękno...* 1997, 6). Wskutek przemian gospodarczych, społecznych i cywilizacyjnych zanikają poszczególne jej składniki. Zanika wiedza o tradycyjnych umiejętnościach i technikach wytwarzania. W związku z taką sytuacją opracowano w 1993 roku memoriał postulujący działania w celu ochrony dziedzictwa kultury ludowej i twórczości. Na bazie akceptowanego przez Ministerstwo Kultury i Sztuki memoriału powstał w 1994 roku program pod nazwą „Ginące zawody”. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze w czynny sposób włączyło się do prac programowych „Ginących zawodów”. Ośrodek Dokumentacji i Informacji Etnograficznej Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Łodzi prowadzi bazę danych o współcześnie działających w kraju tradycyjnych rzemieślnikach i rękodzielnikach. Z byłego województwa zielonogórskiego zarejestrowano osiemdziesiąt osób w kategorii hafciarstwa, koronkarstwa, plecionkarstwa, kowalstwa, snycerki, wycinankarstwa i plastyki. Wzbogacaniem bazy danych o twórcach ludowych i przekazywaniem tych informacji do ośrodka

w Łodzi zajmują się członkowie oddziału. Pozyskane wiadomości są przydatne i wykorzystywane podczas organizacji cyklu imprez „Ginące zawody i umiejętności ożywiane w skansenie”. Dorobek tradycyjnej kultury ludowej jest upowszechniany w regionie, w kraju i za granicą.

Polskie Towarzystwo Ludoznawcze Oddział w Zielonej Górze obecnie ma siedzibę w Muzeum Etnograficznym w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli.

Literatura

JACHER-TYSZKOWA A. (1998), Stulecie Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego 1898–1998, Kraków.

PIĘKNO użyteczne czy piękno ginące. Informator o realizacji programu Ministerstwa Kultury i Sztuki „Ginące zawody” (1997), red. B. Kopczyńska-Jaworska, M. Niewiadomska-Rudnicka, Łódź.

STATUT Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego (1970), Wrocław.